

ПРОБЛЕМИ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

THE PROBLEMS OF VIOLATION OF HUMAN AND CIVIL RIGHTS IN THE CONDITIONS OF WAR IN UKRAINE

Рижова А.Д., студентка II курсу факультету юстиції
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

В даній статті проаналізовано одне з найважливіших завдань держави – утвердження і забезпечення прав і свобод людини, що закріплено у статті 3 Конституції України. З'ясовано, що Президент України є гарантом прав і свобод людини і громадянина, а основною функцією української держави є охорона інтересів людини та захист її прав.

Наголошено на тому, що через збройну агресію зі сторони Російської Федерації влада нашої держави може обмежити права і свободи людини і громадянина лише задля збереження життів мільйонів українців та подальшого функціонування держави в умовах воєнного стану. Зазначено визначення воєнного стану, яке закріплюється на законодавчому рівні. Автор також наголошує, що правами повинен бути наділений кожен, незалежно від певних чинників та факторів. Наведено перелік прав і свобод людини і громадянина, закріплених в Конституції України, які не можуть бути обмежені за жодних обставин.

Підкреслено, що права та свободи людини та громадянина охороняються не тільки на рівні національного законодавства, а насамперед, Конституцією України, й міжнародними документами, наприклад пактом «Про громадянські та політичні права», Загальною декларацією прав людини, та іншими актами. Зазначено, що країна – агресорка не дотримується норм міжнародного гуманітарного права із питань прав людини на територіях, що є окупованими.

Акцентовано на тому, що держава-загарбниця зухвало та безжалісно порушує такі права і основоположні свободи людини і громадянина України, а саме: право на життя, свободу, особисту недоторканість та безпеку; право на свободу пересування; право на свободу висловлення думок та свободу масової інформації; у дітей порушується право на освіту; та найжахливіше порушення – порушення права на психічну та фізичну недоторканість і злочини проти статевої недоторканості громадян України.

Наголошено, що порушуються права українських військовополонених, які визначені у Женевській конвенції про поводження з військовополоненими (1949 року) (III конвенція) та Додатковому протоколі до Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) (1977 року). Так, у статті 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими, в розумінні Конвенції, є такі особи, що супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу, наприклад, військові кореспонденти, за умови, що вони отримали на це дозвіл тих збройних сил, які вони супроводжують, для чого останні видають таким особам посвідчення за зразком, що наданий у додатку до Конвенції. Визначено, що українці – це громадяни України, що потребують захисту від своєї держави. Але через агресивні дії країни – терориста держава не може повністю захистити все своє населення від жорстокого поводження. Означено, що Російська Федерація повинна понести покарання за всі свої злочини. Також підкреслено, що Україна докладє безліч зусиль для подолання та зменшення випадків порушення прав людини та громадянина.

Ключові слова: права і свободи людини і громадянина, порушення прав і свобод, держава, війна, жорстоке поводження.

This article analyzes one of the most important tasks of the state – the promotion and protection of human rights and freedoms, which is enshrined in Article 3 of the Constitution of Ukraine. It is clear that the President of Ukraine is the guarantor of human and civil rights and freedoms, and the main function of the Ukrainian state is to protect human interests and protect its rights.

It is stressed that because of armed aggression by the Russian Federation, the authorities of our state can restrict the rights and freedoms of man and citizen only to preserve the lives of millions of Ukrainians and further functioning of the state in conditions of war. The definition of the military situation, which is fixed at the legislative level, is specified. The author also stresses that everyone, regardless of certain factors and factors, should have rights. The list of human and civil rights and freedoms enshrined in the Constitution of Ukraine, which cannot be restricted under any circumstances, is given.

It is emphasized that human and civil rights and freedoms are protected not only at the level of national legislation, but first of all, by the Constitution of Ukraine, and international documents, such as the Covenant on Civil and political Rights, the Universal Declaration of Human Rights, and other acts. It is noted that the aggressor country does not adhere to the norms of international humanitarian law on human rights issues in territories that are occupied.

Emphasized that the state-guard has stopped and abetted such rights and fundamental freedoms of the person and citizen of Ukraine, namely: The right to life, freedom, personal immunity and security; the right to freedom of movement; the right to freedom of expression and freedom of mass media; children violate the right to education; But the most terrible violations are violations of the right to mental and physical immunity and crimes against sexual immunity of citizens of Ukraine.

It is stressed that the rights of Ukrainian military-dependent persons defined in the Geneva Convention on the Treatment of War-affected (1949) (III Convention) and the additional Protocol to the Geneva Convention of 12 August 1949 concerning the protection of victims of international armed conflicts (Protocol I) (1977). Yes, Article 4 of the Geneva Convention on the Treatment of War-affected Persons defines that military personnel, in the Convention's understanding, are those accompanying armed forces, but are not actually part of them, for example, military correspondents, provided that they have been authorized by the armed forces they support, For what purpose the latter issue such persons certificates according to the model provided in the Annex to the Convention. It is determined that Ukrainians are citizens of Ukraine who need protection from their state. But because of the aggressive actions of the country – a terrorist state can not fully protect all its population from cruel treatment. It was said that the Russian Federation should be punished for all its crimes. It is also stressed that Ukraine is making many efforts to overcome and reduce cases of human and civil rights violations.

Key words: Human and civil rights and freedoms, violation of rights and freedoms, state, war, cruel treatment.

Постановка проблеми та її актуальність. Проблема порушення прав і свобод людини та громадянина під час війни – це питання, яке у наш час є досить актуальним. Через постійні війни у світі багато країн не дотримуються певних прав та свобод їх громадян, а тому велика кількість людей потерпають від цього. Це стає однією з голо-

вних проблем суспільства. Тому важливість цієї проблеми закликає детальніше розібратись в цьому питанні. Це допоможе завчасно попідкуватись про забезпечення всіх прав та свобод під час війни та зменшити наслідки від їх недотримання. У зв'язку з війною в країні ця проблема і є нагальною в сьогоденні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато науковців присвячують зараз велику увагу питанню дотримання прав і свобод людини та громадянина в умовах війни. Проблемою визначення прав і свобод людини та громадянина займалось багато правознавців, а саме: Рабінович П.М., Лінецький С.В., Федоренко В.Л., Корнієнко М.В., Погорілко В.Ф та інші. Завдяки їх праці ми можемо розмежовувати наші права і знати, коли їх порушують і не дотримують.

Невирішені раніше проблеми. На сьогодні цікавість до питання порушення прав і свобод людей та громадян дуже посилилась і в результаті цього зросла кількість досліджень на цю тему, але ж проблема щодо їх порушення досі не є розкритою, бо це тільки набуває значення.

Метою статті є дослідження сутності та змісту проблеми порушення прав людини та громадянина під час війни в Україні. Також аналіз наукових робіт інших вчених для вдалого розуміння проблеми. До мети статті слід також віднести розгляд прав та свобод, які не можуть бути обмежені під час воєнного стану. Для отримання вдалого результату слід з'ясувати поняття прав людини та громадянина, розпізнати проблему реалізації цих прав через війну та зробити висновок з цього питання.

Виклад основного матеріалу. В законодавстві України, а саме в Конституції, чітко закріплено, що утвердження і забезпечення прав та свобод людини і громадянина є головним обов'язком нашої держави [1]. Тому саме держава повинна докладати великих зусиль для виконання поставленого перед нею завдання. Основою для будь-якої демократичної централізованої держави є захист та дотримання прав та свобод людини та громадянина.

Досить слушною видається позиція Швеція Д. В., за якою у сучасній правовій науці вважається, що головною функцією держави в цивілізованому суспільстві повинна стати охорона інтересів людини, захист її прав. Таким чином, держава та її структури мають бути підпорядковані захисту, охороні прав людини. Але потрібно зауважити, що вплив правоохоронної функції на реалізацію прав громадян виявляється ще у правовій регламентації основних прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина [2, с. 15].

Найбільшій увазі це питання потребує під час певних ситуацій в країні, коли нормальне її функціонування стає проблемним. Однією з таких ситуацій стала війна збройна агресія Російської Федерації проти України. Введений воєнний стан в умовах війни – це особливий правовий режим, котрий запроваджується в країні під час збройної агресії. Саме в умовах введеного воєнного стану в Україні з'явився ризик тимчасового недотримання, та обмеження прав та свобод людей і громадян з боку України. Але, як було вже зазначено, права та обов'язки людини підлягають особливому контролю та захисту з боку її держави.

Кожна держава повинна забезпечувати права та основоположні свободи людині та громадянину. Кожен має бути наділений правами незалежного від його походження, раси, статі, кольору шкіри, мови спілкування, політичних або релігійних переконань, його майнового стану.

Права та свободи людини та громадянина є основними їх правами та свободами, що тісно пов'язуються з їх існуванням. Нехтувати ними суворо заборонено, бо це може призвести до певних поганих результатів. Але відповідно до статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3]. Це означає, що деякі

права та свободи людини і громадянина на період війни можуть бути обмежені, але це відбувається тимчасово.

В Конституції України встановлений перелік прав та свобод, що не можуть бути порушені в жодному разі. Вони зазначені у частині 2 статті 64 Конституції. До них належать такі права: право на набуття та зміну громадянства, право мати рівні конституційні права та свободи, право на життя, на повагу до гідності людини, на свободу та особисту недоторканість, на житло, на професійну правничу допомогу, право не виконувати злочинні розпорядження, право на рівні права і обов'язки подружжя у шлюбі та сім'ї, право на рівність дітей у своїх правах, право захисту судом прав і свобод людини та громадянина, право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, неможливість бути двічі притягненому до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення, презумпція невинуватості, право надіслати колективні або індивідуальні звернення та отримати обґрунтовану відповідь на них, гарантії, що особа не буде нести відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом і незворотність дії законів в часі та інших нормативно-правових актів [1].

Інші права, які не зазначені в переліку в Конституції можуть обмежуватись українською владою в умовах війни, але лише з метою забезпечення безпеки держави та без створення загрози для життя людей та громадян країни.

Також права та свободи людини та громадянина закріплюються в міжнародному пакті «Про громадянські та політичні права» [4]. У ньому закріплюються права та свободи, що не можуть обмежуватись в умовах війни та надзвичайного стану, а також принципи дії надзвичайного стану, умови його введення [5, с. 97]. Загальна декларація прав людини також складається зі статей про права та основоположні свободи людини та громадянина [6].

Очевидно, що права та свободи людини та громадянина гарантуються міжнародними угодами та договорами, звичаєвим правом, що застосовуються у будь-якому разі, у мирний час і під час війни. Згідно до цього права, Російська Федерація за міжнародним правом, повинна дотримуватись своїх обов'язків за міжнародним правом з питань прав людини у містах, що є тимчасово окупованими, але цього не відбувається. Російська Федерація, яка окупувала території повинна дотримуватись законодавства, яке функціонує на цих територіях, у тому випадку, якщо воно не несе загрозу та не порушує четверту Женевську конвенцію [7, с. 20-21].

Хоч Російська Федерація і є державою-учасницею Женевської конвенції, вона все одно нахабно та зухвало її порушує. Це стосується також і інших договорів, порушуючи умови яких, вона порушує багато прав та свобод людей та громадян України під час війни.

Російська Федерація безжалісно порушує право українців на життя, свободу, особисту недоторканість та безпеку. Кожного дня мешканці потерпають від жорстокого поведіння, насильства над ними на окупованих територіях. Країна-агресор випускає ракети, що вбивають безліч людей, тим самим порушуючи статтю 3 Женевської конвенції про поведіння з військовополоненими, у якій забороняється жорстке поведіння або таке, що принижує честь та гідність особи [8]. Росія також відмовляється в узгодженні зелених коридорів, передачі гуманітарної допомоги населенню, що знаходиться зараз під окупацією.

Наступне право – свобода пересувань. Як зазначено в Конституції України, кожен, хто перебуває на законних підставах на території України, має право на свободу пересувань, вільно обирати місце проживання, та залишати територію, але у будь-який момент може вільно повернутись до України [1].

Право на свободу вираження думок та свободу засобів масової інформації. Право на свободу вираження поглядів затверджено у статті 10 Європейської конвенції з прав людини [9], але РФ зухвало це право порушує, бо це заважає поширювати свою пропаганду. Таким чином у людей на окупованих територіях відбувається відключення аналогового українського телебачення, починається трансляція російських каналів. Журналісти, які не погоджуються транслювати зазначене, карають або, як було в окупованому Криму, вимагають покинути територію.

Порушуються права військовополонених. Це проявляється у ненаданні необхідної медичної допомоги постраждалим. У статті 15 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими чітко встановлюється зобов'язання держави, що тримає у полоні людину, надати їй безоплатну медичну допомогу та утримання [8]. Також Росія не повідомляє про знаходження наших військових у їх полоні. Кожна держава, яка тримає в полоні військових, повинна негайно повідомити через посередника іншій державі місцезнаходження їх громадян. Це також зазначається у Конвенції [8].

РФ порушує право дітей на освіту, яке зазначається у статті 28 Конвенції ООН про права дитини [9]. Кожній дитині повинно бути надано право здобути освіту. Через війну в країні зруйновано багато навчальних закладів, дитячих садочків, шкіл, університетів. В результаті цього навчання проходить дистанційно. Але одні діти не можуть безперешкодно навчатись через постійні обстріли та загрозу життю, а тому повинні пройти в укриття, а інші, на окупованих територіях, через відсутність зв'язку та світла. На окупованих територіях

також примусово змінюють навчальну програму на свою пропагандистську [11, с. 65].

На моє глибоке переконання, найжахливішим порушенням є порушення права на фізичну та психічну недоторканість та злочини проти статеві недоторканості осіб. Це право означає заборону катувань, жорсткого поводження, насильства над людьми. Після деокупації українських населених пунктів було визнано велику кількість згвалтувань жінок, дітей та чоловіків. Про ці нелюдські діяння говорили багато видань, Президент України у своєму зверненні [12]. За страшне поводження з людьми винні у цьому досі не понесли покарання.

Висновок. Громадяни України – це люди, що живуть на її території та користуються правами, що прописані в її законодавстві, а тому Україна повинна докладати великих зусиль для збереження їх прав. Але через те, що зараз відбувається з українцями через Російську агресію, Україна не може повністю припинити і очевидно, що це вимагає негайного розголошення. Найжахливіше – це порушення прав людини. Цивільне населення просто потерпає від постійного гноблення з боку окупаційної влади, від загрози життю, від катувань та згвалтувань, від постійного переслідування та гноблення. Держава-терорист повинна понести покарання за скоєні злочини.

Але влада України все ж намагається зменшити випадки порушення прав та свобод людини та громадянина. По своїй країні створюються «пункти незламності», де, в разі удару по важливій інфраструктурі, у громадян була можливість випити гарячі напої, підзарядити телефон та зігрітись. Проводяться бесіди щодо поводження у разі повітряної тривоги, для збереження життів українців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України / *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 1996. № 30. С. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Швець Д. В. Захист прав і свобод людини та громадянина – пріоритет діяльності національної поліції України. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*. 2017. С. 13–15.
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/389-19>. (дата звернення 30.11.2022)
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
5. Вороніна Н. В. Щодо питання забезпечення прав людини в умовах надзвичайного стану. *Часопис цивілістики*. № 18. С. 95–98.
6. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 13.12.2022).
7. Іляшко О. О. Порушення громадянських та політичних прав та свобод людини та тимчасово окупованих територіях України та способи їх захисту. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. № 4. 2018. С. 19–27.
8. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.
9. Європейська конвенція з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
10. Конвенція ООН про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
11. Джуган В.О. Проблеми захисту прав дітей під час воєнних дій в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 8. 2022. С. 63-67.
12. Володимир Зеленський. Гвалтували немовлят. Звернення Зеленського до парламенту Литви та народу. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Yg7x52DKCHU>.